

NR 34

Odla frukt

Ett fruktträd ger mycket glädje. Det har nästan allt man kan önska av ett träd – överdådlig blomning, färggranna, goda och nyttiga frukter. Fruktträd kan formas på flera olika sätt och förekommer i en mångfald sorter. Här kan du läsa om jord, plantering, näring och vatten, dvs hur du ger träden en bra start.

Vanliga fruktslag i fritidsodlingen är äpple, päron, plommon och körsbär. På senare år har flera sorter av persika och aprikos som klarar vårt klimat dykt upp. Botaniskt tillhör de familjen Rosaceae, dit många av våra frukt- och bärväxter hör. Beroende på fruktens byggnad delas de också in i kärnfrukt (äpple och päron) respektive stenfrukt (plommon, körsbär, persika och aprikos).

Ädelsort och grundstam

Ett fruktträd består normalt av ädelsort och grundstam. Sorten ympas på grundstammen som fungerar som rot och har stor betydelse för trädets egenskaper. Den påverkar trädets storlek, hårdighet och hur gammalt trädet är innan det börjar bära frukt. För fritidsodlare är urvalet av grundstammar tämligen begränsat. Vanligast för äppelträd är A2, en hårdig grundstam som ger stora träd. Mer svagväxande är grundstammarna MM106, M26 och B9. Dessa träd blir inte så stora och de bär frukt tidigare. Hårdigast och mest svagväxande av dessa är B9, zon V, de andra zon III. Svagväxande grundstammar är inte lika långlivade och kan behöva stöd. 'Antonovka' är en grundstam som är mycket hårdig och gör det möjligt att odla äpplen även i bistert klimat.

Gisela 5 är en ny grundstam för sötkörsbär. Den ger småvuxna träd som visat sig vara hårdigare, 1-2 zoner högre eftersom de avmognar tidigare på hösten. Forskning och försök pågår för att få fram nya grundstammar som ger svagväxande träd och som klarar hela landet. Att låta träden stå på egen rot fruktträd, kallas rotäktat träd, och finns av plommon, körsbär och persika. De är ofta mer svagväxande än motsvarande sort på grundstam. Om trädet skadas kan ett nytt sortäktat skott växa upp från rotsystemet.

Välj bra kvalitet

När det är dags att införskaffa ditt fruktträd, håll utkik efter E-plantsmärket! E-planta är en kvalitetssymbol och innebär att fruktträden är certifierade, dvs rensade från plantburna sjukdomar, främst virus. Så gott som alla äldre fruktträdsorter har varit smittade av ett eller flera virus, ofta utan att det syns. De certifierade fruktträden är friskare, får högre avkastning och är hårdigare än virusinfekterade träd. Ympa inte en kvist då sprids viruset till detta. Välj också ett bra exemplar. Stammen ska vara rak och utan sår, kronan väl utvecklad med toppskott (om det är ett vanligt kronträd) och minst tre välriktade grenar.

Kontrollera att jorden inte är uttorkad och att inga grova rötter växer ut på krukans undersida. Det finns många olika

sorter av äpple, päron, plommon och körsbär. Sorterna skiljer sig åt vad gäller utseende, smak, mognadstid, hårdighet och växtsätt, men också hur motståndskraftiga de är mot olika skadegörare. Genom att välja en frisk sort kan du undvika en hel del problem och arbete med bekämpning.

Läge och jord

Välj ett soligt och skyddat läge för ditt fruktträd. För att växa bra och ge välutvecklad frukt behöver trädet ljus. Är det alltför öppet och blåsigt kan det bli skador på träd och frukt. Där trivs inte heller pollinerande insekter. Fruktträd trivs i många olika jordtyper, men inte där det är kompakt och dåligt dränerat eller på en mullfattig torkkänslig sandjord. Styv lera och lätta sandjordar behöver därför förbättras med mycket mullrikt material som kompost, gödsel eller barkmull före plantering. I norra delen av landet kan fruktträden spaljeras mot en vägg.

pH-värdet bör vara neutralt, omkring 6-7, men för körsbär gärna kalkrikt dvs något över 7. Undvik att plantera ett fruktslag på en plats där det tidigare stått samma eller ett närbesläktat fruktslag. Annars kan problem med jordtrötthet uppstå.

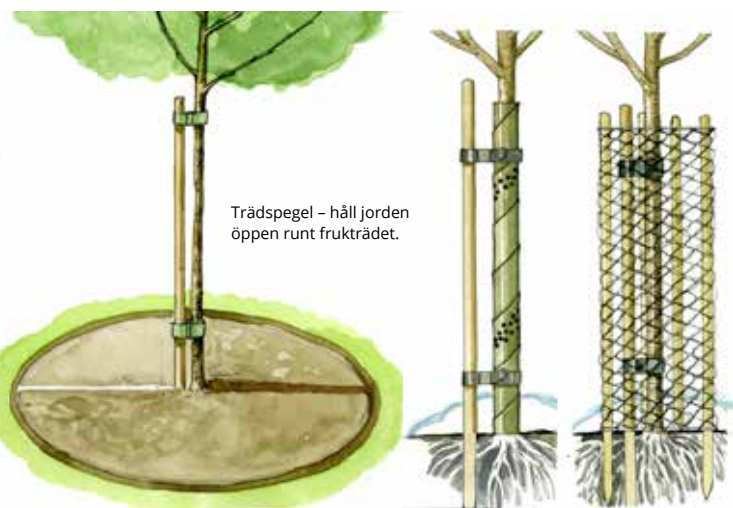
Om samma plats måste användas är det bättre att plantera kärnfrukt efter stenfrukt eller tvärtom. Blanda annars ut den befintliga jorden med lika delar kompost eller ny jord.

Plantering

De fruktträd vi köper i trädgårdsbutiken är krukodlade. De kan planteras under större delen av året, utom mitt i högsommarvärmen. I de kallare delarna av landet är vårplantering att föredra.

Om jorden är porös kan det räcka med att gräva en grop som 1 kvm och ner till 50 cm, för att på så vis åstadkomma

Skydda nyplanterade fruktträd.

en ordentlig växtbädd. Är jorden runtom tät kan rötterna inte söka sig vidare och trädet kommer att växa dåligt. Då får man bearbeta och luckra jorden på en större yta.

Lägg aldrig organiskt material eller gödsel i botten på växtbädden eller gropen. Däremot kan det övre markskiktet mycket väl förbättras med kompost, väl förmultnad stallgödsel eller färdig planteringsjord. Blanda ordentligt med den befintliga jorden.

Plantera inte för djupt, trädet ska stå på samma nivå som i kukan. Förädlingsstället syns som en knöl längst ner på stammen och det ska vara över markytan. Återfyll till hälften med jord, tryck till lätt, vattna och fyll jord ända upp till omgivande mark. Gör en liten jordvall en bit ut från stammen, så stannar vattnet kvar när du vattnar.

Plantera på upphöjd bädd om jorden är kompakt eller dåligt dränerad. Trädet kan behöva stöd de första åren.

Om jorden är en styv kompakt lera kan man plantera på en upphöjd bädd. Det förbättrar dräneringen och syretillgången. Blanda den uppgrävda jorden med organiskt material och gör en välvd bädd som i centrum är cirka 20 cm högre än omgivande mark.

Om ytan får en elliptisk form är det lättare att klippa gräset runt trädet. Håll jorden runt fruktträdet öppen de första fem åren. Täck ytan med flis eller halm. Det bevarar markfukten och förhindrar en del ogräs. En marktäckare med grunt rotsystem, som månadssmultron är också trevligt under trädet.

Måttligt med växtnäring

Allmänt sett har fruktträd ganska litet behov av näring. Om trädet växer i god jord bör man inte ge näring de första åren. Är jorden näringsfattig kan det vara dags att börja gödsla under trädets andra växtsäsong. Ju större trädet blir desto längre ut från centrum bör man placera gödseln, eftersom även rotsystemet breder ut sig. Gamla väletablerade träd klarar sig ofta bra utan regelbunden gödsling.

KVÄVE är viktigt för tillväxten, men för mycket kväve ger kraftig växt av skott och blad, försenar fruktsättningen och gör trädet mer mottagligt för sjukdomar. Om kväve ges senare än mitten av juli försämrar det trädets övervintringsförmåga.

KALIUM behövs för att frukten ska få fin kvalitet och för trädets vinterhärdighet. Kaliumbehovet är i allmänhet mindre på lerjord än på sandjord.

KALCIUM har betydelse för trädets förmåga att motstå svampangrepp men är också särskilt viktigt för fruktens hållbarhet. Behovet är störst under försommaren. Brist på kalcium kan leda till pricksjuka och flera andra sjukdomar på frukten. Vid torka lyckas träden inte alltid ta upp kalcium i tillräcklig mängd, även om det finns i marken.

Vid behov kan man mylla ner 5-6 liter/m² av förmultnad stallgödsel eller gödselkompost på våren. Marktäckning med gräsklipp eller avslagna gröngödslingsväxter är också ett sätt att tillföra näring. Lite kompost varje år gör alltid nytta. Tillför dolomitkalk eller algmjöl om frukten varje år får pricksjuka.

Vatten

Fruktträdens behov av vatten är allra störst de första åren efter plantering. För äldre träd är behovet som störst veckorna efter blomningen och fram till slutet av juli-början av augusti. Träd på svagväxande grundstammar är i regel mer torkkänsliga än de på starkväxande grundstammar. Minst vattenbehov har surkörsbär. Alltför kraftig bevattning mot slutet av sommaren kan leda till sämre avmognad hos träden och större risk för lagringssjukdomar på frukten.

Skydda träden

Rådjur och gnagare kan göra stor skada på unga fruktträd. Sätt upp nät runt hela trädet och gnagskydd runt stammen. Låt inte gräs växa för nära intill trädet. Stampa till snön runtom vintertid. Mer tips finns i **Lätt om odling nr 25 "Rådjur och gnagare"**.